

УДК 811.161.2'276:316.77

DOI: 10.31558/1815-3070.2025.49.6

СЛЕНГІЗМИ В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ МАСМЕДІА

Статтю присвячено новому тлумаченню терміна «сленг» та окресленню його відмінності від жаргону, інтержаргону й арго. Матеріалом для наукової розвідки слугували понад 80 соціолектних одиниць, дібраних із текстів різних жанрів українських електронних і друкованих масмедіа початку XXI сторіччя, із лексиконів соціолектних слів, а також із найбільш авторитетних тлумачних лексикографічних праць. Виявлено й проаналізовано головні джерела поповнення й збагачення сленгу – комп'ютерний, військовий, транспортний, спортивний, молодіжний жаргон, а також злочинське й кримінальне арго.

Ключові слова: мова, масмедіа, мова ЗМІ, сленг, жаргон, субстандартна лексика.

SLANGISMS IN MODERN UKRAINIAN MASS MEDIA

The article is devoted to a new interpretation of the term 'slang' and outlining its difference from jargon, interjargon and argot. The material for the scientific research was more than 80 sociolectic units selected from texts of various genres of Ukrainian electronic and print media of the early twenty-first century, from lexicons of sociolectic words, as well as from the most authoritative explanatory lexicographical works. The main sources of replenishment and enrichment of slang are identified and analysed: computer, military, transport, sports, youth jargon, as well as thieves' and criminal argot.

Keywords: language, mass media, media language, slang, jargon, substandard vocabulary.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. В останні десятиріччя субстандартна лексики в українській мові розвивається надзвичайно динамічно. Вона не лише збагачує розмовний стиль, а й проникає в інші функційні різновиди – особливо активно в масмедіа. Адже останні поряд із нейтральними й книжними словами все активніше використовують субстандартизми – жаргонізми, сленгізми, арготизми й територіальні діалектизми, що сприяють процесам демократизації ЗМІ, їх орозмовленню, а як наслідок більшій експресивізації та переконливості викладу матеріалів. Це спричинено відкритістю й розкутістю українського соціуму, а іноді навіть уседозволеністю, креативністю журналістів і багатьох мовців, інтенсивним поширенням інформаційних технологій та ін. Закономірно, що в останні десятиріччя українські та зарубіжні вчені, зокрема мовознавці, соціологи, психологи, криміналісти все активніше залучаються до студіювання особливостей, динаміки розвитку соціальних діалектів. Останні є переконливим показником розвитку живої мови, важливим джерелом збагачення її словникового складу та поповнення виражальних засобів. Свого часу видатний український мовознавець Юрій Шевельов слушно зазначав: «Жаргони й сленг є і віддавна були тим ґрунтом, звідки приходять живущі соки до даної мови,

грунтом, де безперешкодно точиться її життя» (Шевельов 1996: 11). Він також акцентував на тому, що брак жаргону ставить під сумнів розвиток і майбутнє певної мови. Саме тому різноманітна субстандартна лексика викликає найбільший інтерес у лінгвістів. Уважаємо, що серед усіх соціальних діалектизмів саме сленгізми є недостатньо вивченими, що й визначає **актуальність** цієї статті. Також варто зазначити, що сленгові одиниці потребують фіксування, належної інтерпретації та лексикографічного опрацювання.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Значна когорта як українських (Л. Ставицька, Є. Отін, О. Тараненко, М. Навальна, Т. Левченко, Т. Єщенко, Н. Шовгун, І. Щур, Н. Дзюбишина-Мельник, С. Мартос, Н. Третьак, О. Фурса, У. Потятиник, В. Деркач, В. Юкало, Б. Коваленко, Л. Карпець, К. Бондаренко, П. Грабовий, Я. Старченко, О. Глазова, Ю. Василенко, М. Столяр, К. Котелевець, О. Дзюбіна, Р. Трифонов, А. Шумейко, О. Гасюк та ін.), так і зарубіжних дослідників (В. Лабов, Й. Реке, Я. Сосоновські, Е. Партридж, Дж. Грін, Д. Крістал, Р. Спірс, М. Кляйн, Ц. Карастойчева, Т. Sabljak, Н. Mencken., Р. Merle, S. Augenstein, F. Janushek та ін.) вивчали й продовжують студіювати різноманітну субстандартну лексику. Однак, незважаючи на істотні досягнення в цій галузі, існує ще значна кількість нерозв'язаних питань, а також не вивчених і не кодифікованих одиниць, оскільки соціолектні підсистеми відзначаються динамічністю розвитку й інтенсивністю поширення особливо завдяки сучасним інформаційним технологіям.

Мета статті – подати нове визначення терміна «сленг» та окреслити його відмінності від жаргону, інтержаргону й аргю. Для досягнення поставленої мети виконано кілька **завдань**: 1) розглянуто дефініції поняття «сленг»; 2) проаналізовано основні джерела поповнення сленгу в сучасній українській мові; 3) уведено до наукового обігу низку нових і некодифікованих сленгізмів.

Об'єктом дослідження є сучасний український сленг, а **предметом** – нова дефініція поняття «сленг» і головні джерела походження сленгізмів у мові ЗМІ першої чверті ХХІ сторіччя.

Фактичним матеріалом для розвідки слугував корпус лексем (понад 80 одиниць), дібраних із різноманітних текстів українських масмедіа (електронні й друковані видання) першої чверті ХХІ сторіччя, зокрема матеріали газет («Gazeta.ua», «Українська правда», «Дзеркало тижня», «День», «Економічна правда» тощо); журналів («Український тиждень», «І»); радіо («Радіо Свобода», «Українське радіо»); телеканалів («ТСН», «5-ий канал», «24», ТРК «Україна», «1+1»), із лексиконів соціолектних слів («Український жаргон» (Ставицька 2005б), «Словника сучасного українського сленгу» (Кондратюк 2006), «Словник луцьких жаргонізмів і сленгізмів» (Аркушин 2011), «ЛАБА. Тлумачний словник музичного та мистецького сленгу» (Цеацура 2009), «Український молодіжний сленг сьогодні» (Пиркало 1999), «Словник жаргону злочинців» (Поповченко 1996), «Лексикон львівський: поважно і на жарт» (Хобзей та ін. 2012)), а також із найбільш авторитетних тлумачних лексикографічних праць («Словник української мови» в 11-ти томах (СУМ-11), «Словник української мови» у 20-ти томах (СУМ-20), «Словник української мови» (СУМ-Просвіта 2012), «Великий тлумачний словник сучасної української мови» (ВТССУМ 2005) та ін.

У статті використано такі **методи й прийоми**: аналіз, синтез, дедукція, індукція, описовий, функційний, компонентний аналіз, а також частково кількісний аналіз.

Наукова новизна, теоретична і практична цінність отриманих результатів. У статті вперше подано нове визначення поняття «сленг», на значному фактичному матеріалі системно проаналізовано головні джерела його поповнення на матеріалі сучасного українськомовного медіадискурсу; теоретичне значення виконаного дослідження – певний внесок у сучасну лексикологію й ономасіологію; практична цінність отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані під час вивчення курсів сучасної української мови (розділи «Лексикологія», «Стилістика», «Культура мови»), лінгвістичної аксіології, прагмалінгвістики, медіалінгвістики та ін., а також у лексикографічній практиці – для укладання тлумачних словників, лексиконів соціолектних одиниць, словників розмовних слів тощо.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Відомо, що виникнення й функціонування соціальних діалектів як розмовних некодифікованих слів загальнонародної мови спричинено головно неоднорідністю будь-якого суспільства. Адже останнє характеризується різноманітністю виробничо-професійних, вікових та інших груп, а також класовою диференціацією. На жаль, у сучасному мовознавстві поки що бракує чітких визначень термінів *жаргон*, *сленг*, *арго*. Так, академічний тлумачний лексикон «Словник української мови» у 20-ти томах подає таку дефініцію: **ЖАРГОН**, у, ч. Мова якоїсь соціальної або професійної групи, що відрізняється від загальнонародної наявністю специфічних слів і висловів (СУМ-20). По-перше, чомусь не враховано той факт, що існує жаргон вікових груп – молодіжний (шкільний, учнів профтехучилищ, студентів). По-друге, не зазначено, чи слова й фраземи притаманні відкритим чи закритим названим вище групам. По-третє, бракує вказівки на те, що жаргонні одиниці мають переважно знижену емоційно-експресивну маркованість. На жаль, на сьогодні значна частина мовознавців ототожнює терміни *жаргон* і *сленг*, а також вважає їх синонімічними. Наприклад: Сленг – 1. Розмовний варіант професійного мовлення; жаргон. 2. Жаргонні слова або вирази, характерні для мовлення людей певних професій або соціальних прошарків, які, проникаючи в літературну мову, набувають помітного емоційно-експресивного забарвлення (СУМ-11 9: 350). Не розрізнено чітко *жаргон* і *сленг* ще в низці праць (див. ВТССУМ 2005: 364, 1342; СУМ-Просвіта 2012: 281, 1063; Селіванова 2006: 152–153, 560; Єрмоленко 2001: 60, 160). Варто також наголосити, що в англійській і американській лінгвістичній традиції термін *жаргон* номінують лише як *сленг* (Partridge 2007). Уважаємо, що *жаргон* і *сленг* – це різні термінопоняття. Проте в мовознавстві наявна ще одна помилка, на яку вказала свого часу Л. Ставицька: «На позначення суржикової мови часто вживають термін "жаргон", що призводить навіть до відповідного ототожнення термінолексем і, в результаті, до розмивання і втрати ними власного поняттєвого наповнення ...» (Ставицька 2005а: 33–34). Стосовно *арго*, то більшість лінгвістів слушно твердять, що це штучно створена умовна говірка якої-небудь вузької

замкненої соціальної або професійної групи, незрозуміла для сторонніх (Ванник 2004: 31; СУМ-Просвіта 2012: 29; Ставицька 2005а: 22–23). Однак засвідчено праці, у яких твердять, що *арго* – це *жаргон* (СУМ-11, 1: 57; СУМ-20; ВТССУМ 2005: 38). Уважаємо, що найбільш вдале визначення терміна *арго* подала О. Селіванова: «АРГО (фр. *argot* – жаргон, початкове значення – жебрацтво) – соціальний різновид мовлення, лексикон відносно замкнених професійних (ремісників, торговців) і соціальних груп (сезонних робітників), у тому числі декласованих (злочинців, злочинців, жебраків, картярів тощо), призначений для конспіративних (езотеричних, криптофорних) потреб відокремлення групи від суспільного загалу, а також для збереження таємниць ремесла, роду занять, власної безпеки і т. ін.» (Селіванова 2006: 35). Отже, як бачимо, *арго* – це один зі способів мовної конспірації, утаємничення, приховання інформації, тобто замкнена мовна підсистема.

Спробуємо дати своє визначення терміна *жаргон*, не змішуючи його із *сленгом*. Однак перед цим зауважимо, що серед багатьох дефініцій більш-менш точним є трактування Л. Ставицької: «Жаргон – це напіввідкрита лексико-фразеологічна підсистема, яка застосовується тією чи іншою соціальною групою з метою відособлення від решти мовної спільноти. Жаргонізми – це, як правило, емоційно-оцінні експресивні утворення, серед яких переважають негативні знижені номінації ... » (Ставицька 2005а: 33). Отже, вважаємо, що **жаргон** – це напіввідкрита підсистема лексичних і фразеологічних емоційно-оцінних експресивних одиниць (переважно зниженої маркованості), застосовувана певними виробничо-професійними, віковими, соціальними прошарками, об'єднаннями осіб за певними інтересами, зацікавленістю з метою бути оригінальними й відособленими від решти мовних спільнот. Варто уточнити й навести приклади названих об'єднань. До професійних належать автомобілісти, військові, спортсмени, медпрацівники, журналісти та ін. Віковими є групи школярів, учнів професійно-технічних училищ, студентів. Серед соціальних об'єднань можуть бути групи осіб за негативними звичками (наркомани, алкоголіки, повії та ін.), за певними інтересами, зацікавленістю (філателісти, нумізмати, грибники та ін.). Цілком погоджуємося із слушним твердженням: «Жаргон не є окремою мовою, оскільки не має власної специфіки фонетичного та граматичного рівнів і ґрунтується на закономірностях національної мови. Жаргон характеризується специфікою лексико-фразеологічних і словотворчих засобів (Селіванова 2006: 152). Отже, жаргон – це лише підсистема загальнонародної мови, а не окрема мова.

Як було зазначено вище та наведено низку дефініцій учених, терміни «жаргон» і «сленг» або вважають синонімами-дублетами, або виділяють зовсім незначні відмінності між ними. Щодо останнього, то порівняємо: «Жаргон – це напіввідкрита лексико-фразеологічна підсистема, яка застосовується тією чи іншою соціальною групою з метою відособлення від решти мовної спільноти. Жаргонізми – це, як правило, емоційно-оцінні експресивні утворення, серед яких переважають негативні знижені номінації ...» (Ставицька 2005а: 33);

«Сленг – це практично відкрита мовна підсистема ненормативних, стилістично знижених лексико-фразеологічних одиниць, які виконують експресивну, оцінну (звичайно негативну) та евфемістичну функції» (Ставицька 2005а: 43). Отже, різниця в "напіввідкритості" чи "практично відкритості" лексико-фразеологічної підсистеми. Саме через розпливчастість дефініцій і відсутність чітко встановлених меж між названими вище поняттями, лінгвісти нерідко по-різному трактують їх. Закономірно в лексикографічних працях одні й ті самі слова можуть мати різні стилістичні позначки. Пропонуємо таке визначення спеціальному слову «сленг». **Сленг**, на нашу думку, – це відкрита й відносно стабільна для певного періоду мовна підсистема лексико-фразеологічних одиниць живої розмовної нелітературної мови, що через їх розповсюдженість серед значного кола мовців певного етносу та звідси й значну загальновідомість, уже перебуває на межі входження до літературної розмовної лексики. Варто акцентувати, що нині спостерігаємо процес поступового переходу досить значної кількості колишніх сленгізмів у розмовні слова завдяки активізації функціонування переважно в розмовному мовленні, інтенсифікації «розкручування» їх у медійному й інтернетному, почасти і в художньому дискурсах, уже набули статусу нормативних і кодифікованих. Так тлумачні словники літературної мови вже зафіксували кілька з них. Це лексичні одиниці, на зразок: **ЗЛИВА́ТИ**, *аю, аєш, недок.*, **ЗЛІ́ТИ**, *зілляю, зіллєш, ЗІЛЛЯ́ТИ*, *зілляю, зіллєш і рідше зілляю, зілляєш, док.* 4. *[П]що, перен., розм.* *[І]* Оприлюднювати, публікувати інформацію про когось, щось (СУМ-20); **БУС**, *а, ч., розм.* Автобус, маршрутне таксі (СУМ-Просвіта 2012: 80); **БУС**, *а, ч., розм.* Мікроавтобус, автобус (СУМ-20); **ПЕРЕВЗУВА́ТИ** 3. *що, перен., розм.* Міняти покришки коліс автомобілів та інших самохідних машин (СУМ-20); **ПАРКЕ́ТНИК**², *а, ч., розм.* Назва автомобіля, що поєднує особливості кросовера й автомобіля преміум-класу (СУМ-20); **ГІРЧИ́ЧНИК**, *а, ч. 2. спорт., розм.* Жовта картка як покарання футболістові за порушення правил гри (СУМ-Просвіта 2012: 190); **ЗАВИСА́ТИ**, *аю, аєш, недок.*, **ЗАВІ́СНУТИ**, *ну, неш; мин. ч. завіс, ла, ло і рідко завіснув, нула, ло; док.* 5. *інформ., розм.* Раптово переставати виконувати команди; переставати діяти (перев. про комп'ютерну програму, комп'ютер і т. ін.). (СУМ-20); **КАЧА́ТИ**, *аю, аєш, недок.* 6. *що, розм.* Те саме, що **заванта́жувати** 3; скачувати (у 3 знач.). (СУМ-20); **САМОПА́Л**², *розм.-зниж.* Про те, що виготовлене кустарним способом (з імітацією фірмової продукції). (СУМ-Просвіта 2012: 1023); **САЧКУВА́ТИ**, *розм.-зниж.* Ухилятися від роботи, бути неробою (СУМ-Просвіта 2012: 1027) тощо. Адже буває іноді важко провести чітку межу і визначити, де сленгове слово, а де вже розмовна одиниця.

Варто наголосити, що "сленг" – ширша мовна підсистема, ніж "інтержаргон", який тлумачать як слова, що трапляються принаймні в двох соціолектах (Ставицька 2005а: 50]. За нашими спостереженнями, в українській мові постійно відбувається в динаміці такий ланцюжок: *жаргонізм* спочатку переходить в *інтержаргон*, потім у *сленг*, далі в *розмовні нелітературні слова* й нарешті – до складу *літературної та кодифікованої лексики*. З цього приводу О. Селіванова зазначає: «Дослідники вважають шляхом такого проникнення

низку переходів від корпоративного сленгу до інтержаргону, далі – до просторіччя, розмовної лексики й до літературної мови. Сферою поширення сленгу до рівня інтержаргону є засоби масової комунікації (газети, журнали, телебачення, Інтернет), тексти художньої літератури» (Селіванова 2006: 560). Однак варто наголосити, що в названому нами ланцюжку нерідко відсутній один із складників переходу – *інтержаргон*, тобто різноманітні жаргонізми, зокрема найбільш активно вживані й популярні, «розкручені» в багатьох масмедіа й інтернет-дискурсі, почасти в красному письменстві, відразу потрапляють у сленг. Тлумачні словники, на нашу думку, часом неправильно трактують очевидні сленгізми, називаючи їх жаргонізмами: КРУТÉЛИК, а, ч., жарг. 1. Людина, яка швидко розбагатіла перев. сумнівним, незаконним способом. 2. Нахабна, зухвала, агресивно налаштована людина [СУМ-20]; ВІДМАЗКА, и, ж., жарг. Те саме, що **відмова** 1 [СУМ-20]; ОХМУРЯТИ, яю, яєш, недок., ОХМУРІТИ, ріо, ріш, док., кого, що і без прям. дод., жарг. Умовляннями, залицяннями і т. ін. намагатися привертати на свій бік; зваблювати, спокушати [СУМ-20]; **КРАНТІ**, *пред., кому, чому, жарг.* Кінець, загибель кого- або чого-небудь; сумні перспективи для когось; безрадісний кінець чогось (СУМ-20). Докладніше зупинимося на основних джерелах сленгізмів у сучасній українській мові.

Уважаємо, що на сьогодні першим і найпродуктивнішим джерелом поповнення сленгу є комп'ютерний жаргон. Це й не дивно, адже в інформаційну добу в Україні комп'ютеризацією охоплені майже всі громадяни держави. Нині українці активно послуговуються сленгізмами, на зразок: *юзер* «користувач», *комп* «комп'ютер», *гакер/хакер* «досвідчений програміст, який зламує програми», *висіти* «(про операційну систему або програму) не реагувати на зовнішні подразники (натискання клавіш чи кнопок миші)»; *забанити* «заборонити доступ до користувача комп'ютером»; *гуглити* «шукати щось у системі Google», *баг* «помилка, вада, дефект у програмі або системі, що видає неочікуваний або неправильний результат», *інет* «інтернет», *мило* «електронна пошта» та ін. Пор. їх використання в контекстах: *Хакери Головного управління розвідки Міністерства оборони України протягом чотирьох днів атакували понад 800 серверів у різних регіонах Російської Федерації* (Gazeta.ua, 27.09, 2024, 14:45); *Баг в iOS 7.1 дозволяє зловмисникам легко заволодіти iPhone* (ТСН, 03.04, 2014, 14:15); *Мені знайома написала: «Як ви там тримаєтесь?». Я навіть не зрозуміла, що коїться – почала гуглити новини...* (Радіо Свобода, 07.10, 2023, 20:31); *Поки його колеги засипають снаряди піском і землею, він [сапер Олександр] додає: жодних довідників із сучасного озброєння у саперів не було. Тож як деактивувати й ліквідувати, наприклад, частину Іскандера, довелося розбиратися на ходу: сапери гуглили інформацію про ракету, її складники й вчилися по картинках* (журнал «Український тиждень», 10.06, 2022, 12:01). Помічено, що останнім часом для передавання знака @ замість раніше вживаного *собака*, який вважають запозиченням із російської мови, починають використовувати український сленгізм – *равлик* «символ, що безпосередньо пов'язаний з електронною поштою». Варто наголосити, що деякі сленгізми, зокрема й із комп'ютерного жаргону, у процесі активного функціонування

можуть видозмінювати свою семантику. Так, наприклад, соціолектизм *чайник* зі значенням «жарт. недосвідчена людина, яка не розуміється на комп'ютерах» спершу проник до спортивного жаргону з незначною зміною семантики, тобто «недосвідчений, невмілий гравець», а потім це субстандартне слово поступово набуло узагальненого значення «недосвідчена, невміла людина, непрофесіонал»: *Початківці, або "чайники", вчать кататися без інструктора. Бо зазвичай не мають на це грошей.... Решта — профі, для яких цікава боротьба зі схилом. А ще вони люблять спостерігати за чайниками.* (Gazeta.ua, 05.12, 2007, 17.03).

Переконаливим прикладом активного впливу екстралінгвальних чинників на сучасну мову, зокрема на її лексико-семантичний ярус, стала російсько-українська війна, що триває до сьогодні. Повідомлення, медійна комунікація в різноманітних ЗМІ, їх багатьох жанрах і в інтернет-дискурсі про воєнні події, про військових ми сприймаємо постійно, тобто вони «на слуху». Крім літературної лексики, у них нерідко використовують сленгізми, що походять із військового жаргону. Прикладами слугують слова, на кшталт: *передок* «передова; частина лінії оборони, найближча до ворога», *нуль* «те саме, що й *передок*», *кіборги* «доблесні захисники Донецького аеропорту, які билися з ворогами як роботи, на межі неможливого», *орки* «надзорстокі й криваві російські окупанти», *ватник* «малоосвічений, люмпенізований і здебільшого проросійськи налаштований громадянин, зазомбований радянською, а згодом російською пропагандою», *бавовна* «вибух у російській федерації, білорусі чи на окупованій території України, яку тимчасово контролюють ворожі війська», *бронік* «бронежилет», *калаш* «автомат Калашникова», *двохсотий* «убитий», *трьохсотий* «поранений», *арта* «артилерія» та ін. Пор.: [Дмитро Ярош:] *Я тільки власне з самого «передка», з однією бригадою пройшовся, подивився – хлопці відмінно себе почували, техніка вся в нормальному стані* (газета «День», 01.06, 2017, 18:22); *Словник сучасної української мови та сленгу «Мислово» визнав «кіборгів» словом 2014 року. Слово, яке отримало своє нове значення у вересні 2014 року, швидко підхопили користувачі соцмереж, а вслід за ними і традиційні ЗМІ та політики* (Радіо Свобода, 06.01, 2015, 17:56); *"Найкращі інструменти для досліджень "руського мира" – HIMARS і "бавовна", – впевнені сьогодні українці* (газета «Українська правда», 22.08, 2022, 05:30).

Вагомим джерелом збагачення сленгу постає також жаргон транспортників, особливо автомобілістів, як любителів, так і пов'язаних із професією, адже їх чисельність в Україні є значною. Так, уже набули статусу сленгізмів такі лексеми з названого соціолекту, які активно побутують у медійній комунікації: *колеса* «автомашина»; *цеглина* «дорожний знак, що сигналізує про заборону проїзду»; *підкурити/прикурити* «заживити електромережу автомобіля від акумулятора іншої машини»; *євробляха/бляха* «вживаний автомобіль із європейським номером, увезений в Україну без сплати мита та подальшої перереєстрації»; *механіка* «механічна коробка передач»; *автомат* «автоматична коробка передач»; *беха/бумер* «автомобіль BMW»; *гібрид* «гібридний автомобіль»; *підрізати* «несподівано стрімко обігнати який-небудь транспортний засіб (переважно автомобіль), перешкоджаючи його подальшому рухові, створивши аварійну або

близьку до неї ситуацію на дорозі» та ін. Правда, варто зауважити стосовно останньої лексеми, що в словнику О. Ставицької «Український жаргон» наведено менш поширене значення в мовленні транспортників – «зачепити чийсь автомобіль» (Ставицька 2005б: 259). Порівняймо в контекстах із дискурсу масмедіа: *Карати по-новому: ДФС хоче посилювати штрафи за авто на "бляхах"* (заголовок статті) (газета «Економічна правда», 01.09, 2017, 09:30); *Френк Хенлі, експерт JD Power, зазначив, що критичних несправностей у електромобілів та гібридів втричі більше, ніж у автомобілів з ДВЗ.* <https://mmr.net.ua> › autoworld › news

Загальновизнано, що в нашій державі спортом захоплюються та займаються мільйони людей, а тому нерідко жаргон із названої царини перебуває «на слуху». Його чуємо не лише від спортсменів, а й від коментаторів. Однак ще більше такі соціолектизми функціонують у різноманітних медіа, які досить часто популяризують їх. Саме тому значна кількість спортивних жаргонізмів, активних у вживанні, поступово переходить у сленг. Це стосується таких одиниць у медійній комунікації, як: *дев'ятка* «верхня зона воріт, розташована праворуч і ліворуч від рук воротаря у безпосередній близькості від поперечини», *пеналь* «штрафний удар у футболі з відстані в одинадцять метрів, який відбиває лише воротар без захисників; одинадцятиметровий удар», *турнірка* «турнірна таблиця», *основа* «основний склад спортивної команди», *молодіжка* «молодіжна збірна з певного виду спорту», *забивайло* «спортсмен, який часто забиває м'ячі, шайби і т. ін. у ворота суперників», *качалка* «тренажерний зал», *договірняк/договорняк* «договірний матч, результат якого визначено зарані» та ін. Переконливими прикладами слугують ілюстрації передусім із таких масмедійних жанрів: репортажів, інтерв'ю, коментарів, оглядів, новин тощо: *На 39-й хвилині гри Михайло Мудрик отримав м'яч перед воротами і забив у дальню дев'ятку ударом з-меж штрафного майданчика.* football.ua › [conferenceleague](https://conferenceleague.com) › 542287-mudrik-zabiv-gol-u-vorota-poa; *Більше не потрапляє в основу: капітан Манчестер Сіті вирішив продовжити кар'єру в іншому клубі.* <https://sportnews.24tv.ua> › ...; *Скандального українського тренера Севідова довічно усунули від футболу за "договірняки"* (ТСН, 20.05, 2021, 19:08).

У сучасних ЗМІ трапляються сленгізми, що походять із молодіжного жаргону. Це не спроста, адже переважна більшість таких одиниць відзначається образністю, виразністю, влучністю та дотепністю, характеризуючи осіб, явища, предмети, дії, ознаки та ін. У мові ЗМІ такі соціолектизми мають важливе значення для передавання експресивності, емоційності, неординарності, лаконічності на тлі сухого раціонального стандарту, а також для впливу на сприймача інформації – глядача, слухача, читача. Так, нині вже сленгізмами стали одиниці, на зразок: *ботан* «зразковий школяр або студент, заучка-відмінник, якого, як правило, не люблять у класі, у групі»; *фішка* «особливість, сутність, специфічна риса, тенденція»; *комент* «коментар»; *втикати* «зосереджено віддаватися якомусь заняттю; довго дивитися кудись, на що-небудь»; *вангувати* «передбачати» та ін. Пор. у контекстах: *Ботаном, напевно треба просто народитися. Над ними знущаються в школах, а вони згодом будують андронний колайдер.* ВолиньPost › [walls](https://volynpost.com) › 680-12-oznak-togo-scho-vy-botan; *Може, вони [російські військові] щось там здогадуються,*

вангують, але, повірте, їх це точно не врятує, скільки б кілометрів траншів вони собі не накопували», – заявив Данілов (Радіо Свобода, 14.04, 2023, 18:30).

Проблему наркоманії в українському суспільстві нерідко висвітлюють різноманітні масмедіа, закономірно використовуючи сленгові одиниці, що походять із відповідного жаргону й відомі мовцям: *колеса* «пігулки, що містять наркотики»; *трава/травичка* «будь-яка наркотична речовина для куріння (анаша, марихуана, гашиш тощо)»; *косяк* «цигарка з наркотичною речовиною»; *закладка* «вид схованки (у наркоманів)» та ін. Пор.: *«Я побоювався, що ми втратимо елемент несподіванки. Нам треба було, щоб ворог думав, що ми всі розміщуємось на своїх звичайних базах, куримо траву, дивимось телевізор і розміщуємо дописи у фейсбуці», – цитує слова Залужного американський тижневик (Радіо Свобода, 26.09, 2022, 16:05); Правоохоронці викрили 29-річного жителя Добвиської громади, який робив «закладки» у Звягелі та у лісових насадженнях. www.zhitomir.info > news_217324.*

Незначна кількість сленгізмів виникла на основі колишніх жаргонів: 1) журналістів (*качка* «опублікована псевдоінформація, фальшива сенсація»; *джинса* «замовлена, проплачена стаття, що містить компромат або приховану рекламу, лобіює чий-небудь інтереси»); 2) музикантів (*фанера* «фонограма», *лабати* «грати на музичному інструменті»); 3) п'яниць (*бухати* «пити, випивати алкогольні напої, спиртне; пиячити»; *гудіти* «пиячити»); 4) шпигунів (*крім* «зрадник або шпигун, який надає цінну інформацію ворогові»); 5) криптовалютників (*крипта* «криптовалюта») та ін. Пор.: *Оприлюднено рейтинг найбільших замовників "джинси" у пресі – інфографіка (журнал «Український тиждень», 23.10, 2015, 13:59); Не від захоплення, а в прямому сенсі — колектив співає переважно «під фанеру» (але дуже переконливо), незрілі дівчатка несамовито кричать, тягнучи руки до хлопчиків-плейбойчиків, а ті отримують від цього задоволення (газета «Рівне вечірнє», 14.11, 2003, 10:10); «Це помста свого роду. Я буду і бухати, і курити – зроблю так, щоб і їй [матері] було погано», – пояснює дівчинка [Катя] (телеканал СТБ, 24.11, 2015); Українські спецслужби здобули кілька блискучих перемог. Але водночас, СБУ не змогла очистити свої ряди від російських кротів і диверсантів (газета «Дзеркало тижня», 19.08, 2022, 14:22); "Крипта" в тіні. Коли ринок віртуальних активів в Україні стане легальним? (заголовок статті) (газета «Економічна правда», 23.09, 2020, 15:30).*

Незважаючи на те, що арго – закрыта лексико-фразеологічна підсистема номінацій для обслуговування вузьких соціальних або професійних страт, зібраний фактичний матеріал засвідчує, що злочинські й тюремні соціолектизми також нині є активним джерелом поповнення сленгізмів. Значною мірою цьому посприяли масмедіа й живе розмовне мовлення. До аналізованих сленгових одиниць, що є наслідком дифузії з арго, відносимо: *пахан* «особа, яка очолює злочинне угруповання»; *авторитет* «лідер, ватажок кримінального угруповання»; *замочити* «убити кого-небудь»; *наїжджати* «висувати претензії, вимоги; шантажувати, погрожувати, залякувати»; *базарити* «розмовляти»; *дерибанити* «здійснювати незаконний поділ, привласнення земель, майна, коштів і т. ін.»; *відкат* «одержання неправомірної вигоди (переважно державною

службовою особою)»; *ксива* «документ, посвідчення особи, перепустка і т. ін.»; *штука* «тисяча певних грошових одиниць»; *лимон, лям* «мільйон певних грошових одиниць» та ін. Характерно, що сучасні ЗМІ чимало уваги приділяють проблемам різних видів злочинів, а також ув'язненим, використовуючи відповідні одиниці: *Імовірний Пригожин у відповідь повідомив, що спроба його "замочити" обернеться для РФ дуже великими втратами.* <https://from-ua.org/news/665687-variant-zamocit-v...>; *Багато років ми співіснували з чиновниками, які регулярно дерибанили землю і крали бюджет* (газ. «Рівне вечірнє», 17.09, 2015, 07:54). Аналізовані соціолектизми медійники переносять і в інші сфери, окрім згаданих, пор.: *Продаж Кастільо за 4 лями – це найбільша сума, яка фігурує щодо УПЛ під час міжсезоння – 2024.* UkrFootball» Ексклюзив.

Уважаємо, що в сленговій підсистемі, як і в загальнонародній мові, існує ядерна лексика й фразеологія та периферійна. Так, на нашу думку, до ядра варто віднести ті найпоширеніші одиниці, які відомі майже всім мовцям будь-якої вікової, соціальної чи професійної групи (або принаймні більшості з них) і які переважно вже зафіксовано в словниках літературної мови (найвідоміших академічних тлумачних). Це слова, на зразок: *бабки* «гроші»; *бакси* «долари США»; *глючити* «працювати, припускаючи помилки, збої (про роботу комп'ютерної техніки)»; *бусик* «мікроавтобус»; *качок* «людина із потужними м'язами»; *алкашня*, збірн., зневажл. «алкоголіки, п'яниці»; *передоз* «передозування наркотику» та багато ін. Уважаємо, що до периферійної сленгової лексики поки що варто віднести соціолектизми, як-от: *баг* «помилка», вада або дефект у комп'ютерній програмі або системі"; *логати* «зависати, працювати з перебоями (про роботу комп'ютерної техніки)»; *возик* «автомобіль»; *товар* «наркотики»; *голяк* «про повну відсутність чогось»; *губа* «гауптвахта»; *байда* «будь-яка річ, явище» тощо. Однак відразу варто зауважити, що іноді досить важко провести чітку межу між ядерними й периферійними одиницями.

Враховуючи проведений аналіз, можна навести низку причин, що мотивують мовців використовувати сленгізми в комунікації: надати мовленню більш експресивного забарвлення, продемонструвати свої емоції, уникнути використання немаркованих слів, заялжених фраз і кліше, продемонструвати мовну компетенцію та цим привернути увагу співрозмовника або оточення, номінувати нові реалії, явища дійсності, нерідко по-новому назвати вже відомі денотати, продемонструвати креативність, дотепність тощо.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, процес розвитку українського сленгу в численних його різновидах, зокрема в засобах масової інформації, засвідчує активне функціонування української мови в багатьох сферах життєдіяльності. Існування проаналізованих одиниць доводить, що мова залишається динамічною системою, яка постійно розвивається та адаптується до нових умов. Виявлено основні джерела збагачення сленгу – комп'ютерний, військовий, транспортний, спортивний, молодіжний жаргон, а також злочинське й кримінальне аргі. Перспективу подальших досліджень убачаємо у функційно-стилістичному аналізі різноманітних сленгізмів у масмедійному та художньому дискурсах.

Література

1. Аркушин, Г. Л. Словник луцьких жаргонізмів і сленгізмів. Луцьк: Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. 272 с.
[Arkushyn, H. L. (2011). Slovnky luts'kykh zharhonizmiv i slenhizmiv [Dictionary of Lutsk jargon and slangisms]. Luts'k: Volyns'kyu nats. un-t im. Lesi Ukrayinky, 272 (in Ukr.).]
2. Винник, В. О. Арго. Українська мова: Енциклопедія. Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Укр. енцикл. 2004. 824 с.
[Vynnyk, V. O. (2004). Arho. Ukrayins'ka mova: Entsyklopediya. Redkol.: Rusanivs'kyu V. M., Taranenko O. O. 2-he vyd., vypr. i dop. Kyiv: Ukr. Entsykl, 824 (in Ukr.).]
3. Селіванова, О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
[Selivanova, O. (2006). Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediya [Modern linguistics: a terminological encyclopaedia]. Poltava: Dovkillya-K, 716 (in Ukr.).]
4. Словник жаргону злочинців. Упорядкування, передмова О. І. Поповченка. Київ: ТОВ «Оберіг», 1996. 144 с.
[Slovnky zharhonu zlochyntsv [Dictionary of criminal jargon]. (1996). Uporyadkuvannya, peredmov O. I. Popovchenka. Kyiv: TOV «Oberih», 144. (in Ukr.).]
5. Словник сучасного українського сленгу. Упор. Т. Кондратюк. Харків: Фоліо, 2006. 350 с.
[Slovnky suchasnoho ukrayins'koho slenhu [Dictionary of modern Ukrainian slang]. (2006). Upor. T. Kondratiuk. Kharkiv: Folio, 350 (in Ukr.).]
6. Ставицька, Л. О. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. Київ: Критика, 2005а. 464 с.
[Stavyts'ka, L. O. (2005a). Argo, zhargon, sleng: Sotsial'na dyferentsiatsiya ukrayins'koyi movy [Argot, jargon, slang: Social differentiation of the Ukrainian language]. Kyiv: Krytyka, 464. (in Ukr.).]
7. Ставицька, Л. Український жаргон: словник. Київ: Критика, 2005б. 496 с.
[Stavyts'ka L. (2005b). Ukrayins'kyu zharhon: slovnky [Ukrainian slang: a dictionary]. Kyiv: Krytyka, 496. (in Ukr.).]
8. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. За редакцією С. Я. Єрмоленко. Київ: Либідь, 2001. 224 с.
[Ukrayin'ka mova. Korotkyu tлумachnyy slovnky linhvistychnykh terminiv [Ukrainian language. A short explanatory glossary of linguistic terms]. (2001). Za redaktsiyeyu S. YA. Yermolenko. Kyiv: Lybid', 224. (in Ukr.).]
9. Український молодіжний сленг сьогодні. Укладач С. Пиркало. Київ: Мова та історія. 1999.
[Ukrayins'kyu molodizhnyy sleng s'ohodni [Ukrainian youth slang today]. (1999). Ukladach S. Pyrkalo. Kyiv: Mova ta istoriya, 88 (in Ukr.).]
10. Хобзей, Н., Сімович, К., Ястремська, Т., Дидик-Меуш, Г. Лексикон львівський: поважно і на жарт. 2-ге видання. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. 2012. 852 с.
[Khobzey, N., Simovych, K., Yastrems'ka, T., Dydyk-Meush, H. (2012). Leksykon l'vivs'kyu: povazhno i na zhart [Lviv's lexicon: respectful and joking]. 2-he vydannya. L'viv: Instytut ukrayinoznavstva im. I. Kryp'yakevycha NAN Ukrayiny, 852 (in Ukr.).]
11. Цеацура, О. ЛАБА. Тлумачний словник музичного та мистецького сленгу. Київ: Український Ренесанс. 2009. 350 с.
[Tseatsura, O. (2009). LABA. Tlumachnyy slovnky muzychnoho ta mystets'koho slenhu [Explanatory dictionary of music and art slang]. Kyiv: Ukrayins'kyu Renesans, 350 (in Ukr.).]
12. Шевельов, Ю. Двомовність і вульгаризми. *Видатний філолог сучасності* Харків: Око. 1996. С. 5–13.
[Shevel'ov, YU. (1996). Dvovovnist' i vul'haryzmy [Bilingualism and vulgarities]. In: *Vydatnyy filoloh suchasnosti [An outstanding philologist of our time]*. Kharkiv: Oke, S. 5–13 (in Ukr.).]
13. Partridge, E. Slang To-Day and Yesterday. London: William Press. 2007. 484 p.

Список скорочень

- ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)/ Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун». 2005. 1728 с.
- СУМ-11 – Словник української мови в 11-ти томах. <http://sum.in.ua/>
- СУМ-20 – Словник української мови в 20-ти томах. <https://slovnyk.me> > newsum
- СУМ-Просвіта – Словник української мови. Київ: ВЦ "Просвіта". 2012. 1320 с.

SLANGISMS IN MODERN UKRAINIAN MASS MEDIA

Oleksandr Styshov

Department of the Ukrainian Language, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, Ukraine.

Abstract

Background: In recent decades, substandard vocabulary in the Ukrainian language has been developing extremely dynamically and not only enriches the colloquial style, but also penetrates other functional varieties - especially actively in the mass media. We believe that among all social dialectisms, slangisms are insufficiently studied, which determines the relevance of this article. Also, slang units need to be recorded, properly interpreted and lexicographically processed.

Purpose: to provide a new definition of the term "slang" and outline its differences from jargon, interjargon, and argot, as well as to analyze the main sources of slang replenishment in the modern Ukrainian language.

Results: The article is devoted to a new interpretation of the term "slang" and the limitation of its difference from jargon, interjargon and argo. The material for scientific research was more than 80 sociolect units selected from texts of various genres of Ukrainian electronic and printed mass media of the beginning of the 21st century, from lexicons of sociolect words, as well as from the largest authoritative lexicographic works. We believe that slang is an open and relatively stable for a certain period linguistic subsystem of lexical and phraseological units of living spoken non-literary language, which, due to their distribution among a significant circle of speakers of a certain ethnic group. and hence significant general knowledge, is already on the verge of entering the literary colloquial vocabulary. The main sources of replenishment and enrichment of slang are identified and analyzed - computer, military, transport, sports, youth jargon, as well as thieves' and criminal argo. It is proven that in the Ukrainian language the dynamics of such a chain constantly occurs: jargonism first passes into interjargon, then into colloquial non-literary words and finally - to correspond to literary and codified vocabulary.

Discussion: The process of development of Ukrainian slang in its numerous varieties, in particular in the mass media, testifies to the active functioning of the Ukrainian language in many spheres of life. The existence of the analyzed formations proves that the language remains a dynamic system that is constantly living and developing. The main sources of enrichment of slang are identified - computer, military, transport, sports, youth jargon, as well as thieves' and criminal argot. We see the prospect of further research in the functional-stylistic analysis of various slangisms in mass media and artistic discourses.

Keywords: language, mass media, media language, slang, jargon, substandard vocabulary.

Vitae

Oleksandr Styshov, doctor of philological sciences, professor, professor of the Ukrainian language department, Kyiv Metropolitan University named after Boris Grinchenko, MES of Ukraine (Kyiv). Scientific interests: lexicology, word formation, semantics, phraseology.

Correspondence: styshov@ukr.net

Надійшла до редакції 24 лютого 2025 року
Рекомендована до друку 25 березня 2025 року